

PROFESOR ZDENĚK VODRÁŽKA IN MEMORIAM



Na rozepsané osmdesáté osmé stránce se v tropických dnech letošního července uzavřela bohatě popsaná kniha života pana prof. Dr. Ing. Zdeňka Vodrážky, DrSc.

Rodáka z Líní (narozeného 10. července 1927 v Plzni), kterého fascinovala od raného mládí chemie. Po studiu na Masarykově reálném gymnasiu v Plzni a krátké laboratorní praxi nastoupil Zdeněk Vodrážka jako student na Vysokou školu chemicko-technologického inženýrství Českého vysokého učení technického v Praze s jejím absolutoriem v r. 1950. Jeho úspěšná experimentální práce mu již v r. 1952 umožnila získání doktorátu technických věd.

V témže roce nastoupil doktor inženýr Vodrážka do právě zakládaného Ústavu hematologie a krevní transfuse v Praze a rozvíjel zde svou další vědeckou aktivitu. S tímto ústavem dále spojil velkou část svého profesního života, včetně vědecké a manažerské funkce. V r. 1956 obhájil kandidátskou dizertační práci a v r. 1965 doktorskou dizertační práci (Ústav fyzikální chemie Československé akademie věd) zaměřenou na fyzikálně-chemické vlastnosti bílkovin.

Dr. Ing. Vodrážka, DrSc. řídil výzkumné práce zaměřené zejména na studium struktury a funkce krevních bílkovin a metabolismus krevních elementů. Publikoval více než 150 původních vědeckých sdělení, z větší části v renomovaných zahraničních časopisech, z oblasti chemie a fyzikální chemie bílkovin, jakož i teoretické a aplikované enzymologie; je rovněž spoluautorem 21 patentů. Za dosažené výsledky obdržel řadu ocenění mj.: Ceny České lékařské společnosti J. E. Purkyně (1966 a 1969), Státní cenu (1979) za objevné práce o hemoglobinu a bílkovinách transportujících hem, Zlatou plaketu J. Heyrovského za zásluhy o rozvoj chemických věd a Votočkovu medaili VŠCHT Praha (1992).

Jako vynikající vědec se Zdeněk Vodrážka věnoval rovněž pedagogické činnosti, pro niž měl mimořádné nadání a cit. Od počátku šedesátých let působil nejprve v postgraduálních kursech Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů a později přednášel Lékařskou chemii a biochemii na Fakultě všeobecného lékařství Univerzity Karlovy, kde se také v r. 1967 habilitoval pro obor Lékařské chemie, a tím se stal prvním habilitovaným docentem odborného předmětu, který nebyl absolventem lékařské fakulty. Kromě toho přednášel vybrané kapitoly z biochemie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy a od r. 1976 také na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, kde se následně stává vedoucím katedry biochemie a mikrobiologie. Tímto vznikla vzácná prakticky dožitovní symbióza vzájemného obohacování Zdeňka Vodrážky a VŠCHT. Kromě základního všeobecného předmětu Biochemie pro všechny fakulty VŠCHT přednášel Enzymologii, Biofyzikální chemii, Přehled biotechnologií, Biochemii člověka aj. Profesorem pro obor biochemie byl jmenován v r. 1983. S velkou chutí a energií se věnoval organizaci vědecko-výzkumné a pedagogické činnosti katedry. V oblasti vědecké orientoval katedru na enzymologii. V pedagogice a managementu katedry je jeho velikým úspěchem prosazení a zformování nejprve mezioborového studia „Enzymové inženýrství“ a v r. 1990 samostatného studijního oboru Obecná a aplikovaná biochemie se třemi zaměřeními: obecná biochemie, biochemické technologie a biomedicínské inženýrství.

Je mile úsměvné, když v těchto dnech s něhou a úctou vzpomínají ctihodní šediví profesori na svá asistentská léta pod „osvíceným diktátorem“.

Obdivuhodné byly pedagogické a didaktické schopnosti pana Profesora, vždy bezpartijního učitele také mnoha mých kolegů. Např. umění přirovnat a vysvětlit složité biopolymery jako korálky na niti, nebo skládaný list. Autor těchto řádků ví, jak obecnou platnost má přirovnání klíče a zámku i v běžném lidském životě.

Jako pedagog trpělivě vysvětloval, a bazíroval na pochopení fundamentu. Přednášky zahrnovaly široké spektrum nejaktuálnějších poznatků např. o buňce, genetice, metabolismu, bioenergetice, fotosyntéze.

Mám osobní vzpomínku na jedno z tradičních soukromých vánočních posezení i s vlídnou paní Evou Vodrážkovou. Při skleničce becherovky a nějakých dobrůtkách se pan Profesor rozpovídal o někdy příliš zjednodušené, a tím ne plně výstižné, interpretaci koncentrace cholesterolu v krvi. Začalo sněžit. Nikdo z nás si toho nevšiml. Čas příjemně utíkal. A zatím stačil zapadat pod schody zaparkovaný kočárek i se spokojeně funícím pasažérem s pár vločkami sněhu na růžových tvářích.

Profesor Vodrážka je autorem několika monografií. K nejvýznamnějším patří Fyzikální chemie pro biologické vědy (1975 a 1982), jejíž překlad vyšel rovněž v obou tehdejších německých státech (1976 a 1979), Potravinářská biochemie (Vodrážka a kol. 1981), Bioorganická chemie (Vodrážka a Krechl, 1991) a dvě vydání Biochemie (1992 a 1996) – stále používané učebnice magisterských a doktorských studijních programů.

Jeho široký odborný přehled, zkušenosti i charisma byly využívány v práci odborných společností (místopředseda České spol. klinické biochemie, předseda sekce biochemické a toxikologické analytiky), vědeckých rad řady institucí, komisí pro obhajoby kandidátských a doktorských disertačních prací, komisí pro státní závěrečné zkoušky, atestačních komisí aj. Mezi nejvýznamnější funkce patřilo jeho členství v Radě vlády ČR pro výzkum a vývoj (1992-2000) a v Akademickém sněmu AV ČR. Kromě toho zastával funkci místopředsedy pracovní skupiny akreditační komise vlády ČR pro obor chemie (1991-2006).

Při pohledu na práci, kterou profesor Vodrážka vykonal, je zjevný jeho podíl na prosazování chemie a biofyzikálně-chemického myšlení v medicíně.

S jedinečnou noblesou a elegancí do první přednášky z cyklu Biochemie v zaplněné aule zařadil i téma kamene. Vztah ke kameni je zřejmý při pohledu na vlastnoruční sloupky, zídky, podezdívky a schůdky u vily rodiny pana Profesora v oblíbených Mnichovicích.

Jistě by pana Profesora potěšila aktuální zpráva, že Vysoká škola chemicko-technologická v Praze se dostala mezi nejlepší tisícovku univerzit na světě v žebříčku Centre for World University Rankings. To znamená, že patří mezi 4 % nejlepších univerzit na světě (hodnoceno bylo 25 000 univerzit). Ovšem patrně by dodal, že lepší a žádoucí by byla první stovka. Tak se můžete, akademici, tužit.

Je povzbudivé, že Zdeněk Vodrážka mohl knihu svého života uzavřít v pokoji a ve spokojenosti s dosaženými výsledky a celým svým životem.

Sbohem, pane Profesore. Nebo snad někdy...?

Tomáš Zoufalý

Prameny faktografických informací:

- [1] Rauch P.: Chem. Listy 101, 593-627 (2007)
- [2] http://www.vscht.cz/#novinka_detail-9955636935980017
- [3] http://www.vscht.cz/#novinka_detail44370840020128
- [4] Foto archiv VŠCHT